

GÖRÖZDI Zsolt¹:

Homiletikai tünődések a *Jelenések könyve* 5,1–7 kapcsán

Abstract. Homiletical Reflections on the Book of Revelation 5:1–7.

The passage mentioned in the title bears several motifs and style characteristics of the apocalyptic literature. One of the many difficulties dealing with the text is that such motifs convey the message (Kerygma) in apocalyptic coded language. Therefore, this study seeks to study the biblical text from the aspect of homiletics. It endeavours to provide some guidepost for preaching and to unfold the messages that are relevant for today's listeners in the church. It addresses several significant topics such as God's rule, Christ's (the Lamb slain) mandate, stepping on the throne, the judgement about the earthly power, and the interpretation of human history in the light of divine rule.

Keywords: apocalyptic, Book of Revelation, history, God's omnipotence, the stepping in the throne of the Lamb

A *Jelenések könyve* 5. része, együtt a 4. fejezettel a könyv apokaliptikus egységének nyitánya. Egyedi válaszként szól a hét gyülekezet helyzetére. Megmutatja, mi lehet a nehéz körülmények között élő egyház (Jel 2–3) vizsgálatódásának, megerősödésének, re-ménységének az alapja. Mindezt teszi úgy, hogy egy gondolati rendszerben több kérdés megoldását is elindítja. Az igehirdetés ezeket súlyozva szól az isteni elrendelésről, gond-viselésről, a mennyei akarat keresztülvitele idejéről, módjáról, a történelem értelmezéséről, egy sajátos krisztológiai keretben.

¹ Egyetemi adjunktus, Selye János Egyetem Református Teológiai Kar; e-mail: gorozdiz@uj.s.k.

Isten uralkodása

A mennyben Isten a trónján ül, uralkodik (Jel 4). Ez a helyzet egyúttal az Ő közbelépését, ítéletének kezdetét is jelzi.² A Jel 5 pedig már az isteni megoldás, a szabadítás, a hatalomátadást és -átvételt írja le. A trónon ülő Isten jobbában (jobbánál) (Ézs 6,1) egy hétszeresen lepecsételt könyv (tekercs, esetleg kódex) van (Ézs 29,11). Ebben előre, végérvényesen meg van írva, amit Isten számon akar tartani, benne áll mindaz, aminek történnie kell. Senki nem bizonyul méltónak arra, hogy átvegye ezt a könyvet, feltörje annak pecsétjeit, elindítva ezáltal az abban leírt történéseket. Ezt a kétségbeejtő helyzetet egyedül a Júda oroslánja oldhatja fel. A könyv átvételére a trónhoz viszont a megöletett, hét szarvval és hét szemmel bíró Bárány lép.

Az ezzel a szöveggel való homiletikai munka összetett voltát többek között maga a történet megfejtése, néhány szokatlan motívum³ okozza, valamint az, hogy a szövegrész mint textus az apokaliptikus műfaj formai és tartalmi kódjaiban közli a kérügmát. Mindez megnehezíti az igehirdetői munkának azon fázisait, amelyben a gyülekezet számára próbálunk érthető, fontos és aktuális üzeneteket közvetíteni. Az igehirdető készletét érezhet például arra, hogy itt a mennyei trón leírását tűzze ki célul, a környezet, színek, hangok, jelenségek értelmét sorra kifejtve. Persze, ennek is megvan a maga helye, ami a trón és a trónon ülő megfoghatatlanságát, hasonlíthatatlanságát, mennyei dimenzióját, a trón körüli, teljesen Isten által meghatározott hierarchiát illeti. Ám itt a trón fogalma és annak apokaliptikus leírása nem arra szolgál, hogy egy elképzelhető, kézzelfogható, körülhatárolható mennyet és Atyát írjon le.

A textusunk bevezető motívumai, történései arra az üzenetre terelik a figyelmünket, hogy Isten tartja a kezében a világ folyását. Mennyei trónon ül, nála vannak a jövődöbéli

² Vö. GÖRÖZDI Zsolt (2019): A Jelenések könyve 4. fejezetének homiletikai megközelítése, In: *Református Szemle. Az Erdélyi Református Egyházkerület, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és az Evangélikus-Lutheránus Egyház hivatalos lapja.* 112, 5. 481–493. TÓTH, Franz (2005): Der himmlische Gottesdienst in Offenbarung 4–5, In: *Spes Christiana.* 15–16(2004–2005). 35–51. GÖRÖZDI Zsolt (2019): A Jelenések könyve mennyei liturgiájának homiletikai jelentősége, In: *Teológiai Fórum. A Calvin J. Teológiai Akadémia Tudományos Folyóirata.* XIII, 2. 94–103.

³ Több elem idegenül hat, amely megértési nehézséget okozhat: tekercs; trón; bárány; hét szem; hét lélek; megölik a Bárányt, és mégis él stb.

történések. A gyülekezet felé vigasztalásul, bátorításul, egyben figyelmeztetésül szól az, hogy minden egyedül Istentől függ. Akkor, amikor a *Jelenések könyve* elsődleges és mindenkorai címzetteinek úgy tűnhetett, kizárólag az uralkodó, a császár irányít, a fenevad határozza meg a dolgok menetét (akárcsak ma is, amikor az igehallgató úgy gondolhatná, a „világ uraihoz”, személyekhez vagy személytelen áramlatokhoz köthető erők vagy akár a véletlen, a balsors irányítanak), így szól a Jel 5 üzenete: a mindenható, egyeduralkodó Isten tart a kezében mindent. Azaz: nem tehetetlenül ül a trónon, bármennyire is úgy tűnhet, hogy az ellenségei mintha kivették volna kezéből a hatalmat. Mozdulatlanságában sem tétlen, végképp nem tehetetlen. Gyakorolja a hatalmát, még akkor is, ha ez a földről nem mindig érzékelhető.

Az ige hirdetésben ezzel összefüggően helyet kér annak a hirdetésnek, hogy ami történik, ill. történni fog, földi keretek között és azon túl, azt egyedül Isten határozta meg, mégpedig előre, olyannyira végérvényesen, hogy azt nem változtatják meg a pillanatnyi körülmények, földi erőviszonyok, sem a jelenben, sem a jövőben. Ami történni fog, az előre meg van írva, végérvényes, megváltoztathatatlan. Ugyanez érvényes a közbelépése idejére és módjára nézve is. Nem szándékozunk összerosni ezt a predesztináció tanával; mindenestre szószéki témánk lehet ennek a textusnak a kapcsán az eleve elrendelés is, hiszen az isteni szuverén uralkodás ezt szervesen magában hordozza.

Nem kerülhetjük ki azt, hogy „ismertessük” a trónon ülőnél levő könyvet. Tartalmára nézve annyit tudunk, hogy azokat a történéseket tartalmazza, amelyeket Isten előre meghatározott, s amelyeknek meg kell történniük. A *Jelenések könyvében* leírt történések szerint (Jel 6, 1–8, 1 és ennek kapcsolódó szövegrészei az azokat követő fejezetekben) csapásokat, ítéleteket tartalmaz.⁴ Ha párhuzamot vonhatunk az Ez 2-vel, akkor itt is „siratónak, sóhaj és jajszó”⁵ itatja át a tartalmat. Ezt megerősítheti az, hogy Isten jobbjáról induló események több helyen a váddal, ítélettel, hatalomátvétellel, az ellenség eltörlésével állnak összefüggésben (Zsolt 109,6; Zsolt 110,1).⁶ Ez azt jelentené, hogy a *Jelenések könyvének* szószéki magyarázata olyan Istenről szólna, aki különbözik a Biblia többi részében

⁴ Bár többen kétségbe vonják a pecsétek és a történések közötti összefüggéseket, valószínű a kapcsolódás: vö. MRÁZEK, Jiří (2012): *Zjevení Janovo*. Prága, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze. 71. o.

⁵ Uo.

⁶ Uo. Nem valószínű, hogy a jobb és a bal kéz közötti különbségtétel a sikerességre, ügyességre, jóhírré, illetve a rossz hírré, szándékra vonatkozna.

megismerttől? Váratlanul „bevadul” a helyzet, és csupán szenvedés, katasztrófák várnak ránk? Óvunk attól, hogy az apokaliptikát ezzel azonosítsuk,⁷ hiszen a csapásokon, az igazak Isten által előre tudott és számon tartott szenvedésein túl, részben azok által éppen a szabadítás érkezik. A földi, istentelen viszonyok szükséges megítélése és fájdalmas, csapások általi eltörlése⁸ a teljes hatalomátvételhez és egyúttal az Istenhez tartozók megváltásához, győzelemben való részesedéséhez vezet, s ezen nem változtat az sem, hogy az ahhoz vezető út felettebb félelmetes és szenvedésekkel teli.

Ha tudatosítjuk, hogy Isten uralkodik, s azt is hirdetjük, hogy ez az uralom az általa tervezett eseményeken keresztül a szabadításhoz vezet, akkor ez az igehallgató számára a vigasztalás forrása lehet. Hiszen ami történik és történni fog, azt az ő kezéből fogadhatjuk el. Nem az ellenség (fenevad, sátán vagy a hódolói), nem köztes hatalmak kezéből. A világról, s benne rólunk annak Teremtője, Gondviselője, Megváltója dönt, s nem a véletlen, a szerencse vagy a balszerencse kiszámíthatatlan váltakozása. Az isteni gondviselésről szóló tan kifejtése e textus kapcsán helyénvaló és szükséges. Legitim prédikációs téma ezzel összefüggésben az is, hogy Isten a mindenhatóságában és a mindenek felett való voltában ennek a hatalomnak megfelelő horderejű kérdésekről dönt. A gyülekezeti tagjainkat az Istennel való kapcsolatunkban arra neveljük, hogy forduljanak Őfelé, akaratában értelmezzék életüket, mindennapjaikat, kérdezzék Őt, az élet minden területén, tanítva arra is, hogy nincs olyan jelentéktelen gondunk, kérdésünk, kérésünk, amelyet ne vihetnénk Őelé. Ugyanakkor a Jel 5 a Mindenhatót élénk állítva arra tanít, hogy lépünk ki a sokszor önös érdekek által behatárolt terünkől, a kisserűségünkől, s a kisebb-nagyobb gondjainkról tereljük a figyelmünket a világtörténelmen átívelő, megváltói és mindeneket igazgató terv és akarat folyamatára, annak felülmúlhatatlan áldásaira, konkrétan az eszkatológiai reményességünk beteljesedésére. A szabadítás mellett eltörpül a fontosnak vélt, ám jelentéktelen problémáink megoldása.⁹

⁷ HECKEL, Ulrich – POKORNÝ, Petr (2007): *Einleitung in das Neue Testament*. Tübingen, Mohr Siebeck, 7.2.2.–7.2.3. fej.

⁸ Tanulmányunk keretein túlmutat annak a „közkedvelt” jelenségnek a homiletikai értékelése, amely a múlt vagy a jelen egy-egy eseményét, katasztrófáját, a politikai élet néhány jelenségét erőltetetten azonosítja a *Jelenések könyvének* egyes történéseivel, csak azért, mert az annyira meggyőzőnek, kézenfekvőnek tűnik.

⁹ „Jaj annak, aki úgy keresztyén hívő ember, hogy Istent nem mindenek felett uralkodó, mindenható szuverén Úrnak hiszi és látja, hanem mondjuk elsősegélyt nyújtó szanitécnek.” Vö. HEGEDŰS Loránt (2005): *Apokalipszis most és mindörökké*. Budapest, Püski Kiadó. 119. o.

Jézus Krisztus, a Bárány méltó volta

Textusunkban a könyv tartalma felől nem merül fel kétely, afelől viszont annál inkább, hogy ki méltó ahhoz élni. Csak az veheti át, aki méltó arra, hogy azt felnyissa, vagyis az abban leírtakat megértse, elviselje, elhordozza, lefuttassa, irányítása alatt, a kezében tartsa. Az egész teremtettségben senki erre méltónak nem találtatott. Ez a kétségbeejtő „patt-helyzet”, vagy inkább „matt helyzet” elkeserítő kilátástalanságba sodor. Ennek szól János keserves sírása (4. v.). Szélesebb összefüggésben a mi sírásunk, kesergésünk pedig a megváltásunk kétségbe vonásának, bizonytalanságának, az Isten diadalma felőli bizonyosságunk megingásának, a szabadulásunk felőli reménységünk esetleges feladásának szól.

A kerethelyzet, az alkalmas kiválasztása olyan mintákra épül, amelyben az istenek (illetve az Ézs 6,8-ban maga az Úr) keresik azt az egyetlen méltót, aki a fennálló problémát képes lenne megoldani.¹⁰ A Jel 5-ben ez a probléma, feladat a végidők világuuralmának kérdése.¹¹ Az igehirdetés – egyfajta rávezetésként – tematizálhatja azt, kik és hogyan kínálják fel a megoldásaikat a kisebb-nagyobb vagy akár az egzisztenciális kérdéseinkre, problémáinkra (vallások, felekezetek, szekták, okkult irányzatok, társadalmi tényezők, erők, csoportosulások stb.), valamint azt is, milyen megoldásokat kínálnak (jólét, hatalom, harmónia, gyógyulás, titkos ismeretek stb.). A *Jelenések könyve* további részei is érintik ezt a kérdést, amikor a fenevad és „társai” (sárkány, parázna) imádatát, politikai, gazdasági szolgálatát, majd annak siralmas végét taglalja). A prédikáció felvázolhatja a kereséseinket, lehetőségeinket, az önmegszabadulás, öngyógyítás, önmegváltás próbálkozásait, az Ige nyomán megmutatva azt, hogy mindez nem emberektől érkezik. Senkitől, aki teremtett. Az antik világkép három területének (mennyeiek, földiek, földalattiak) semelyik teremtett lénye (angyal, ember, démon) nem lehet méltó.¹² Az sem (pl. a császár),

¹⁰ JÖRNS, Klaus-Peter (1971): *Das hymnische Evangelium. Untersuchungen zu Aufbau, Funktion und Herkunft der hymnischen Stücke in der Johannesoffenbarung*. Studien zum Neuen Testament, Band 5. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 45. o. ROLOFF, Jürgen (1984): *Die Offenbarung des Johannes* Zürich, Theologischer Verlag, 72. o. – vö. ugariti keretmítosz, a sumér Gilgames-eposz.

¹¹ Vö. ROLOFF (1984), 73.

¹² Roloff szerint a kérdés téje ez: ha nem taláztatik méltó, akkor lehet, hogy maga az ember irányítja majd a történéseket, azaz nem Isten fog uralkodni. Érzésem szerint a szöveg dramaturgiája inkább arról szól, hogy szemléltesse, milyen mérhetetlenül nagy a téje annak, hogy Krisztus méltónak

aki a gyülekezetek előtt akár istenként ebben a szerepben tetszeleg, sőt nemcsak tetszeleg, hanem a ráruházott hatalmával visszaél, mozgatja, futtatja az eseményeket, s akinek a döntéseit, határozatait nyögi a gyülekezet. A teremtett világot csak a Teremtője szabadíthatja, válthatja meg.¹³ Így vezetheti az igehirdető a hallgatóságát oda, hogy az Isten által küldött egyedüli megoldás, feloldás mind a végső dolgokban, az eszkatológiai kérdéseinkben, mind az emberi történelem kérdéseiben is maga Krisztus. Egyedül ő találhatik méltónak. A Báránynak nincs riválisa, alternatívája, nem léphet más a helyébe. Ő nem csupán jobb, erősebb, méltóbb, nagyobb a többinél, hanem egyedülként méltó, kompetens. Vetélytárs nélküli. Egyedül a megöletett Bárány oldhatja fel a tehetetlenséget, akinek van „hozzáférése” a trónon ülőhöz, olyan előfeltételekkel, amelyek csak neki adóttak, s aki éppen ezért átveheti, magánál tarthatja és megnyithatja a kulcsfontosságú könyvet.

Krisztocentrikus igehirdetés

A református igehirdetés egyik ismérve a krisztocentrikusság. A *Jelenések könyvére* írt prédikáció az igehirdető (egyháza, felekezete) krisztológiájának megfelelően, de a prófétaí könyv által adott sajátos koncepció és hangsúlyok hirdetésével felelhet meg ennek. Komolyan kell vennünk a Jel 5,1–7 sajátos motívumait is, annál is inkább, mert az újszövetségi levelek krisztusképét egyedien árnyalja. Általánosságban elmondható, hogy az igehirdetéseink krisztológiai hangsúlyai túlnyomórészt az evangéliumokra és a levelekre épülnek, talán leginkább a reformációs hagyományinkból eredően. A *Jelenések könyve* sajátosan fogalmaz, irodalmi műfaja eszköztárával, különös szövegkörnyezetben, de több pontban teljesen egybehangzóan az említettekkel, például a messiási titulusok, Jézus Krisztus áldozata, halála, feltámadása, felmagasztaltatása, mennybemenetele, uralkodása, hatalma, és mindenhatósága kérdéseiben.¹⁴

találtatott, azaz: egyáltalán megtörtént az, hogy Krisztus megjelent, s elvégezte azt, ami rábízott. A könyv átvételének és felnyitásának lehetősége elméletileg mindenki számára adott lenne, ez mégis inkább költői kérdés marad, illetve a narratíva kívánja meg a megoldás kibontakozását. A kérdés nem a mennyei világ tehetetlenségét, információhiányát tükrözi, hiszen a végkimenetel, az eredmény a feltételrendszer ismeretében egyszéles. ROLOFF (1984), 74.

¹³ Vö. SEBŐK János [é. n.]: *Jöjj, Uram Jézus!* Mad, Református Mentő Misszió. 12. o.

¹⁴ Vö. POKORNÝ, Petr (1986): *Vznik christologie* (Eredeti címe: Die Entstehung der Christologie). Prága, Kalich. 44, 73, 66–68, 81–82, 165; HECKEL – POKORNÝ (2007), 7.2.4. fejezet.

A textusunkban az első momentum a Krisztus méltó volta. Annak, aki méltó átvenni a könyvet, győznie kell. Az ószövetségi utalások erős szabadítót várnak (Imóz 49,9–10; Ézs 11,10; Róm 15,12; Róm 1,3). Aki az ígélet szerint ennek megfelel (mindenki mást megelőzve, félreállítva), nem más, mint az oroszlán Júda törzséből, Dávid utódja. Az oroszlán helyett azonban a Bárány jelenik meg. Az oroszlán ellenségeit uraló ereje helyett egy megöletett (legyőzetett) bárány. Amikor a Bárány lép a trónhoz, az ószövetségi ígék ugyan beteljesednek, de nem a várt módon.

Mit kezdünk a szószéken az oroszlán–bárány párhuzammal? Szinte kínálja magát az, hogy a kettőt szembeállítsuk, megmutatva, hogy Isten útja, megoldása a bárányéban adott. Az oroszlánnak tulajdoníthatnánk az erőt, fizikai erőt, bátorságot, a mások elpusztítását, hatalmat, erőszakosságot, uralkodást, a báránynak pedig azt az egyébként megalapozatlan lelkületet, amely ezzel ellentétes: ártatlan, lelkében erős, fizikailag erőtlen, nem másokat áldoz fel, hanem önmagát adja oda, szelíd, békességet árasztó stb.¹⁵ Az ellentétpárok ugyan segíthetnek megérteni a világi értékrend, hatalom, illetve Krisztus lelkületét (ez az összehasonlítás végighúzódik a *Jelenések könyvé*n), azonban itt inkább azt kell látunk, hogy a messiási váradalom két eleme egymás mellett (és nem egymással szemben) áll. A *Jelenések könyve* apokaliptikus stílusának egyik jellemzője, hogy egy-egy személyhez egyszerre, azaz egy időben, egymásra vetítve vagy gyors egymásutánban különféle képességeket, funkciókat, szerepeket, tulajdonságokat, ismérveket, megjelenést, kinézetet társít, bonyolítja a megértést azzal, hogy ezeket a személyeket hirtelen váltott situációkban ábrázolja. Ez ma megértési akadályokat állít eléink. Az ígélet szerint Júda oroszlánja a győztes, de a trónhoz már a Bárány közelít. Az igemagyarázat számára ez leginkább azt jelenti, hogy a kiválasztott egyszerre több hagyománynak is megfelel, több tény, feltétel teszi méltóvá Krisztust az események kézben tartására, a szöveg ezt egyidejűleg mutatja be. Ezért az igehirdetés mindkettő üzenetét egymást támogatva fejti ki, utalva az ószövetségi alapokra és váradalomra.

Az igehirdetőnek (ma is) gondot okoz az ószövetségi váradalmak és újszövetségi beteljesedések összekapcsolása. Egyrészt azért, mert a jelenkori hallgató gondolatrendszerében kevésbé van jelentősége az ószövetségi ígéreteknek; ennek a zsidóságban évszázadokon keresztül húzódozó hagyománya a mai hallgatóban sajátosan, redukáltan hagyományozódik tovább. Ezért arra építeni az igehirdetésben bonyolult feladat. Ettől függetlenül viszont a hallgatónak lehet vágyakozása arra, hogy a kilátástalannak tűnő események értelmet

¹⁵ Az általunk vizsgált igehirdetés-kötetek alapján.

nyerjenek, hogy (többféle) szabadulást megéljen, hogy a dolgai rendeződjenek, hogy a közelgő nehézségekben fogódzót találjon. Az igehirdetés a Bárány közbelépésével (egyrészt a megölettetésén keresztül, másrészt a történelemben, emberi történetben való belépésével, valamint a végső diadal fokozatos kivívásával) erre adhat megnyugtató, békességet hozó választ. Ez felszabadítólag hathat az ószövetségi váradalomhagyomány tudatosításán kívül is. Ilyen értelemben a Jel 5,4- ben a keserves sírás meglehet, hogy az akkori gyülekezetek messiási váradalommal kapcsolatos csalódásait, kínjait tükrözi,¹⁶ s helyes, ha ezt ebből kiindulva magyarázzuk. De azt is tudatosítanunk kell, hogy a hallgató szorongása, fájdalma, tehetetlensége, megoldatlan kérdései nem ebben gyökereznek.¹⁷ Viszont a Messiásra, megváltóra való elemi ráutaltsága az ószövetségi nép váradalmi „vonalán” kívül is aktuális, égető. Ezért az ószövetségi vonulat tudatosításával, de ettől mégiscsak kicsit függetlenül fejtjük ki az üzenetet. Ne feledjük az Írás intencióját, de vegyük komolyan a hallgató helyzetét, ismereteit, befogadási lehetőségeit is. A helyes, biblikus írásmagyarázat elsődleges, de az is fontos, hogy az igehirdetés „hasznos” legyen, olyan értelemben, hogy a hallgatót szembesítse a helyzetével, rámutasson a kétségbeejtő helyzetére, arra, hogy az isteni megoldás nélkül, Krisztus nélkül elveszett, s hirdesse annak örömét és hálára indító tényét, hogy Istennél a megoldás, a terv készen van, s a szabadítás Krisztusban érvényre jut.

Jézus Krisztus a Júda törzsből származó oroszlán, akire érvényes az ígéret, miszerint az uralom, a hatalom az övé, s ezt a népek felett gyakorolja (1Móz 49,9–10). Ő Isai (Dávid) utóda (Ézs 11,10). A Jel 5-ben bizonyos értelemben megvalósul az előképe annak, hogy Őhozá járulnak a nemzetek, népek, dicsőséges lesz.¹⁸ A zsidó messiási titulusok érvényesek Krisztusra, a kumráni közösségben messiási próféciaaként értelmezett 1Móz 49,9 és Ézs 11,10 igék benne teljessétek be.¹⁹

Emellett Jézus Krisztus a Bárány, aki olyan, mint akit megöltek. A győzelem attól érkezik, aki megfelel az ígéreteknek, de az elemi, félelmetes, „oroszlánszerű” erő a Bárány

¹⁶ JÖRNS (1971), 74, ROLOFF (1984), 74.

¹⁷ Kisodródik a vonalunkból egy magyarázat, amely szerint a sírás annak szól, hogy Isten az embert méltatlannak tartja a könyv „kezelésére”, hiszen az addigi isteni kijelentéseket is semmibe vette, mellékvágányra állította, visszaélt azzal, félvállról vette. ABLONCZY Dániel (2002): *Jelenések könyve*. Budapest, Open Art Kiadó. 47. o.

¹⁸ Részben erre utal az is, hogy a Bárány előtt minden nép, nemzet, törzs leborul.

¹⁹ LOHSE, Eduard (1988): *Die Offenbarung des Johannes*. Göttingen – Zürich, Vandenhoeck & Ruprecht, 43. o.

megölettetése által is érzékelik. Bár itt nem a feláldoztatott szót találjuk, de az áldozati állatok és a bemutatandó áldozat levágásával kapcsolatban ez a kifejezés használatos volt, így ezt az áldozat fogalomkörében értelmezhetjük (l. 2Móz 22,10; 12,6; 29,11; 29,16; 3Móz 3,13 stb.). Az igehirdetés Krisztusról mint áldozati, feláldoztatott bárányról szól.²⁰ A váradalmakra Isten Krisztusban, az áldozatában felel. Joggal kér tehát helyet itt a prédikációban Krisztus halálának hirdetése, a keresztáldozatról és a Bárányról, a feláldoztatott páskabárányról szóló tanítás. Annál is inkább, mert a következő fontos igehirdetési téma, amely a könyv átvételéhez kapcsolódik, Krisztus felmagasztaltatása, felemeltetése, amely éppen a megaláztatáson, az alászálláson, az erőtlenségen, a megölettetésen, az áldozaton, az életének odaszánásán, feláldozásán, látszólagos veresége révén keresztül vezetett (vö. Fil 2,8; 1Tim 3,16).²¹ Ezt az utat egyedül Krisztus járta be (az önjelölt földi uralkodók ezt az utat nem lennének képesek vállalni).

Bár a bárány megöletett, él. Megölték, de nem halott. Legyőzve a halált „aktívan” tartja a kezében a világ folyását, az emberi történelmet. A „logikusan” olvasót ez zavarba hozhatja. Az igehirdető feladata itt újra az apokaliptikus forma helyénvaló kezelése. A sűrített információk közül kiemelve, elkülönítve hirdetjük, hogy a Bárány vérén vásárolta meg az övéit, ez teszi méltóvá a történelem eseményeinek lefuttatására, a végső győzelemre. Emellett egyúttal a halálának legyőzése is hirdettetik. A megölettetése nem az erejének végleges elvesztését jelentette. Megöletett, de nem maradt a halálban. Egymásba kapcsolódva prédikálunk Krisztus áldozatáról, feltámadásáról és felmagasztaltatásáról.

Maga a trónhoz járulás, a könyv átvétele, az abba kapcsolódó himnuszok sorozata az antik uralkodók intronizációjának mintáját követi.²² Abban helyet kap a jelölt méltó voltának kinyilvánítása, indoklása, beiktatása, a hivatal átadása, az uralom átruházása, nevének kimondása, bemutatása a hódolók előtt, hangos (szóbeli) ünneplése, a tisztelet adása a hódolatban. A Bárány intronizációjánál is kinyilváníttatik a méltó volta, a vele kapcsolatos feltételek (prófécia), a trónhoz járulás, a felemeltetés, felmagasztaltatás a feladat, az uralom (részuralom, különleges feladatkör) átvétele (a könyv átadása, átvétele), az ünneplés,

²⁰ Az összefüggések alapján akkor is ehhez tartjuk magunkat, ha a *Jelenések könyvében* következetesen az *arnion* és nem az *amnos* kifejezést találjuk.

²¹ Vö. ROLOFF (1984), 72.

²² Vö. pl. LOHSE (1988), 45. Jörns itt a Hénoch könyve párhuzamaira hívja fel a figyelmet. JÖRNS (1971).

a név kimondása. Viszont itt teológiai (át)értelmezését kapjuk mindennek (s ennek ismertetése újra az igehirdetés feladatai közé tartozik). Hiszen a feladat, küldetés nem földi birodalmak vezetése, hanem az egész emberi történelem történéseinek lefuttatása, s éppen erre nem találtatott alkalmas halandó. Itt is megtaláljuk kiválasztásának feltételeit (próféciaák, Jézus származása), amelyeket azonban a várakozásokat meghazudtolóan tölt be, jelezve, hogy az uralkodásra méltó voltát éppen a feláldoztatása által tölti be, erejét a látszólagos vereségében hordozza. A Bárány is trónhoz járul, de az Isten trónjához, amely egyrészt minden emberi trón felett való (nem is vethető össze a földi trónokkal) – a trónhoz, ahol minden eldől, ahol maga a Teremtő ül, és teremtői akaratát érvényesíti (Jel 4,11). Ehhez a teremtői akarathoz párosul a megváltás üzenete. Az igehirdetésnek világossá kell tennie: amikor átveszi a könyvet, azzal Krisztus a megbízatást, hatalmat, kompetenciát is átveszi, hogy a teremtői-megváltói-szabadítói akaratot érvényesítse az uralkodásban. Ez ítéleten keresztül (is) történő teljes hatalomátvétel, az új ég és új föld teremtésével és törvényeinek érvényre jutásával együtt valósul meg.

A Jel 5,7 tömören, tárgyilagosan szól a páratlan jelentőségű eseményről, amelyet az azt követő himnuszok annál részletesebben kommentálnak. A szószéken itt van a helye annak, hogy a Jel 5 kapcsán körüljárjuk azt, amit az Apostoli Hitvallás így fogalmaz: „felméne a mennyekbe, ül a mindenható Atya Istennek jobbján, onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat...”,²³ még akkor is, ha János szándékosan nem köti össze az uralkodásba való beültetést a trónralépéssel.²⁴ Az igehirdetés két győzelemről szól, amely e helyen egybefonódik. Az egyik a Bárány megöletése, amellyel megváltotta az övéit, a másik a hatalomátvétel és az azzal járó uralkodás, amely a visszajövetelben (ellenség eltörlése, ítélet) teljessé válik. Az elsőt, valamint annak következményét, javait (megváltás, üdvösség) a szószékeinken gyakran hirdetjük, a másik viszont sokszor háttérbe szorul. Márpedig a hatalomátvétel, vagy talán helyesebben Isten teljhatalmában való részesülés egy nagy jelentőségű fordulópontot jelent, ami jelzi, ki tartja kezében a történelmet, az utolsó időket, kitől függenek a végső történések. Ennek az eseménynek ugyan nincs konkrét

²³ Szembetűnő, hogy az Apostoli Hitvallás több tételét tudjuk a Jelenésekből vett igék alapján megközelíteni és a prédikációban megmagyarázni (teremtés, gondviselés, Krisztus halála, uralkodása, visszajövele stb.).

²⁴ Vö. ROLOFF (1984), 76. o. Ezt a témát segíti a prédikátor számára több idevonatkozó utalás (Zsolt 110,1; Mt 22, 44; ApCsel 2,34–35; Ef 1,20–22, Zsid1,3.13, 8,1, 12,2 stb.).

egyházi ünnepe, maga az esemény sincs időponthoz kötve, de korszakhoz, aiónhoz annál inkább!

Több prédikátor²⁵ olyan fordulópontnak írja le a Jel 5,1–7 egységet, amelyet összekapcsol egyrészt Krisztus másodsori eljövételével, másrészt az igehallgató döntésével, mondván: ha Krisztus átvette a hatalmat, ez egy olyan pont, ameddig van időnk mellette dönteni, hozzá tartozni, megtérni. Ha a hallgató eddig a pontig, amíg Isten vár az ember döntésére, nem fogadja el Jézus uralkodását a szívében, életében, akkor akár ki is eshet abból az uralomból, amit Krisztus hoz, gyakorol, s annak áldásaiból is. Onnantól az ítélet töltetik ki mindenkin, aki nem hozzá tartozik, aki nem mellette döntött. Miközben kétségkívül jogosnak tartjuk azt az igyekezetet, hogy a prédikátor a híveket megtérésre, döntésre hívja fel, mégpedig sürgetve, meg kell látnunk azt is, hogy ebben az esetben minden a mi közreműködésünk nélkül, döntésünkön kívül történik. Az ember itt csupán kétségbeesett, majd örvendező szemlélője annak, ami a mennyben folyik. Semmilyen módon, eszközzel nem tudja, nem képes befolyásolni a megoldást, erőviszonyokat, a végkiímenetelt, noha jelen vannak az imádságai, de minden megoldás, lépés egyedül és csakis Istentől, az Ő lehetőségeiből, az Ő kezdeményezésére születik. Amit az ember megtehet, az elfogadás, a hála, dicsőítés, amely megnyilvánul abban is, hogy Őneki él, rábízta magát, Tőle várja az üdvösségét és minden javát. Ugyanakkor ennek a figyelmeztetésnek mégis helye van a könyv magyarázatánál, hiszen a *Jelenések könyve* sok helyen és sürgetően szólít fel az ilyen jellegű döntésre (pl. a gyülekezeteknek írt levelekben, máshol az Isten egyedüli imádatára).

Az uralkodó Krisztus hirdetése

Hogyan jelenik meg Jézus jelenlevő uralkodása térségünk református szószékein? Krisztus mindenhatóságának hirdetése viszonylag gyakori témánk. Előtérbe kerül többek között a feltámadása, az ellenségei és a halál felett aratott győzelme (a feltámadásában és az utolsó időkben), a missziós parancs, a mennybemenetele, visszajövele kapcsán (ld. pl. Fil 2,6–11; 1Kor 15,24–29). Ezen túl (talán leggyakrabban) abban a gondolatban tárgyaljuk, hogy a Jézus földi életében tapasztaltak a feltámadott, mennybement, élő

²⁵ Az általunk tanulmányozott igehirdetés-kötetek közül pl. ABLONCZY (2002), 46, 48.

Jézus Krisztussal továbbra sem szűnnek meg közöttünk, jelen vannak. A gyógyító ereje, a csodatételek (néha elvonatkoztatva attól, hogy mi volt a csodák célja), szabadítása (az emberi sorsok megváltoztatása), a bűnök megbocsátása, elengedése, a benne adott megváltás, a tanítása érvényben marad, valóságosan hat. Krisztus ezekben most is közöttünk van – szól a tanítás; emellett a halálának és feltámadásának, mennybemenetelének áldásában, hasznában. Viszont kevésbé van jelen az igehirdetésekből az ítélete és az uralkodása. Ennek több oka lehet. A szószéki krisztológiánk a bűn–bűnbocsánat relációja, az isteni szeretetből fakadó ingyen kegyelem fogalmi körül forog – helyesen –, erre koncentrálnak, ugyanakkor a visszajövetel, az ítélet, a helyreállítás üzenete emiatt is mintha háttérbe szorulna. Az ítélő, ellenségét megsemmisítő, kíméletlenül elpusztító Krisztus úgy tűnhet, ellentmond a szerető, megbocsátó, szelíd Krisztusképnek. Úgy látjuk, míg az igehirdetéseinkben az életét másokért odaadó Krisztus központi szerepet foglal el, addig az uralkodó, mindenható Krisztusról való beszédet kissé háttérbe szorítjuk. Az elsőhöz a szelíd-ség, önfeláldozás, megbocsátás, felebarát szeretete stb. kapcsolódik (ez válik mintává/példává is a követésében), míg a másikkal szemben kissé tanácstalanok vagyunk.

A *Jelenések könyve* Krisztust mint Bárányt állítja elénk, de egyidejűleg a mindenható, uralkodót, ítélőt is, aki a szabadítást az ellenségének legyőzésével, a felette gyakorolt kemény uralkodásával viszi végbe a történelemben – annak végkifejletéig. A Jel 5 Bárányának hét szarva és hét szeme van. A szarvak az erőt, hatalmat, uralkodást, az uralkodói méltóságot jelentik, Krisztus ennek teljességét birtokolja. A hét szem (Isten hét lelke) képe egy babiloni asztrális hagyomány nyomán kialakult képre építhet (amelyben a nap, hold és az öt ismert bolygó, illetve a hét arkangyal szerepel), jelezve azt, hogy Krisztusnak az egész, Isten alá rendelt világ feletti uralomban része van, és rendelkezik a világba való kiküldésükről. A Zak 4,10-re hivatkozva ezeket a szimbólumokat a mindentudással azonosíthatjuk. Ha elfogadjuk ezt, akkor a hét lélek (hét szem) a Bárányon azt is jelenti, hogy aki Istennek alávetett, az Krisztusnak is alávetetik. Aki a trónon ülőnek szolgál, az Krisztusnak is szolgál. Mivel a hetes szám a *Jelenések könyvében* sem elsősorban számérték, hanem a teljességet jelöli, a hét lélek az Isteni lélek teljessége, amely Krisztusnak adott, a hét szem a mindennek látására, s ezáltal a mindentudásra is vonatkozhat, amelynek birtokában Krisztusnak Istentől jövő megbízása van.²⁶

²⁶ Mindez egyúttal ellentétben áll a fenevad attribútumaival. Az hasonló képet mutat, igyekezne ugyanazt a látszatot kelteni, mint a Bárány, de a teljesség híján ennek csak paródiája, másolata lehet.

Az igehirdetés ekkléziológiai vonatkozása

Az igehirdetés egyik célja az, hogy a hallgató egyénileg vagy gyülekezetként is megtalálja önmagát a textusban.²⁷ Elkötelezettsége révén azonosulni próbál szereplővel, történettel vagy helyzettel, amennyiben ez szükséges, megengedhető s nem erőltetett.²⁸ A *Jelenések könyvének* magyarázatakor ez nem egyszerű. Ennek az oka leginkább abban van, hogy a műfaj, forma és tartalom egyfajta idegenséget, távolságot okozhat. A prédikáció a Jel 5 kérügmáját megtalálva jól követhetően láttathatja a helyünket, szerepünket. Már maga a szituáció, probléma is ismert lehet: az üldöztetésben, szenvedésben, amelyeket a hét gyülekezetnél láthatunk, akár részben magunkra is ismerhetünk. Persze itt nem arról van szó, hogy mártíromságnak tüntessük fel a keresztyén életünket, üldözésként tüntetve fel minden ellenünk irányuló véleményt, rosszállást, támadást. Ebben azoktól kell tanulnunk, akiknek – sajnálatos módon – a jelenkori keresztyénüldözésekben részük van, és magyarázat nélkül is tudják, hogy róluk is, az ő helyzetükről és a helyzetükbe is szól ez a könyv. Mindenesetre nem idegen helyzet, állapot annak nehézsége, kínja, hogy bár tudjuk, Istennél minden elő van készítve, ami történni fog (nem is ez a kérdés), de a tervének lefuttatása mégsem érezhető s nem is érthető. A fájdalomunk annak szól, hogy Krisztus nélkül, anélkül, hogy közbelépne (vagy éppenséggel, ha valaki más akarná kezébe venni a dolgok irányítását), elvesztünk. A tehetetlenségben, mivel ebben semmit nem tehetünk, mi is csak keservesen sírhatunk (Jel 5,4). Ebbe a helyzetünkbe szól a Jel 5,1–7 azzal a mindent átható üzenettel, hogy a mi élettörténetünk, sorsunk, emberi történelmünk, szabadulásunk (a szenvedésünk vége, megváltásunk) is Krisztusban van. Így az igehirdetésből a hallgatók bátorodhatnak, vigasztalódhatnak azáltal, hogy tudatosíthatják: életük nem elszigetelten, a mennytől elvágyva zajlik. Számon vannak tartva. Isten ad megoldást.²⁹ A Teremtő közbelép, ítéletet tart, a teremtett világot nem hagyja magára, megtartja, megváltja. Nem a véletlen, a balsors, a szerencse, szerencsétlenség, nem földi uralkodók határozzák meg

²⁷ Vö. ENGEMANN, Wilfried (2011): *Einführung in die Homiletik*. Tübingen – Basel, A. Francke Verlag. 255–262.

²⁸ KISS Jenő (2010): *Hármasban Isten színe előtt. Az Ige, az igehirdető és az igehallgató gyülekezet*. Kolozsvár, Exit Kiadó. 24–27.

²⁹ PERES Imre (2019): *Az apokaliptikus egyház. Hét kis-ázsiai gyülekezet küzdelme a tévelygések és apokaliptizálódás sodrában*. Debrecen, Patmosz.

a történéseket, hanem egyedül Isten – Jézus Krisztusban, aki a kezében tartja mindazt, aminek meg kell történnie. A prédikáció előre hirdeti azt a győzelmet, amelyet a megígért szabadító megvív. Az igehirdető a leleplezett mennyei jelenet alapján látta így a helyzetet, a történelmet, Krisztus győzelmű sorozatát. A gyülekezet ezt a jó hírt hallva, részleges mennyei látással tudatosítja, hogy a földön él, küzd – de a mennyei történésekre tekintve –, tanulja a nyomorúságában önmagát is Krisztus hatalmában, erejében látni. Tanulja hitében remélni, hogy részese lesz az Isten teljes uralkodásának áldásaiban, bízva a végső győzelemben, s ennek már most örül. A várakozás fájdalma között is tudhatja, hogy az isteni közbelépés már elkezdődött, ezt a folyamatot senki nem állíthatja le, az új teremtés valósággá válik. Az igehirdetés végül buzdítja a gyülekezetet, hogy mindezeket megértve adjon hálaát Urának, váljon Istent dicséző gyülekezetté, éljen, munkálkoddjon az Ő dicsőségére.

Az igehirdetés eszkatológiai orientációja

Az igehirdetésre nézve nem hagyható figyelmen kívül: itt elsősorban a végső dolgokról, eszkatológiai üzenetekről van szó.³⁰ Sok igehirdető kényszeresen – persze joggal is – azt gondolja, kézzelfogható, a jelenre vonatkoztatható gyakorlati tanácsot, aprópénzre váltható igazságot kell adnia az igehirdetésben, hogy a hallgató érezze az ige aktuális üzenetét az életében.³¹ Itt azonban a végső idők történései állnak a középpontban, ezt nem hallgathatjuk el.³² Az tény, hogy a gyülekezetek szituációjára (is) reagál az apokaliptikus szövegegyeség,³³ de a szorult helyzetben levő közösségeknek adott válasznak csak egy része az, hogy Isten átveszi az uralmat, és ez változást hoz a földön is (legyőzetik az

³⁰ Vö. FREY, Jörg (2012): Was erwartet die Johannesapokalypse? Zur Eschatologie des letzten Buch der Bibel, In: Frey, Jörg – Kelhoffer, James A. – Tóth, Franz (szerk.): *Die Johannesapokalypse. Kontexte – Konzepte – Rezeption*. Tübingen, Mohr Siebeck. 473–553.

³¹ Például abban a kérdésben fogalmazódhat meg: mikor történik mindez? Sokatmondóan válaszol Elian Cuvillier könyvének címe: „Az apokalipszis holnap volt”. CUVILLIER, Elian (1999): *Apokalypsa byla zítira*. Prága, Mlín.

³² Vö. FUCHS, Ottmar (2001): Neue Wege eschatologischer Verkündigung Mit einem Predigtversuch, In: Engemann, Wilfried (2001): *Theologie der Predigt. Grundlagen – Modelle – Konsequenzen*. Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt. 137–160.

³³ Vö. PERES (2019).

ellensége). A *Jelenések könyve* az uralomnak azokat az eseményeit is leírja – teljes értékű, reményt adó válaszként –, amelyek nem földi keretek között történnek. A megváltás az új teremtésben teljeseedik ki, s ez kívül esik a történelmi tapasztalaton. Krisztus hatalmának csak részleges célja a földi gonoszok felett aratott diadal. Ennél előbbre való Isten nem földi ellenségének a megsemmisítése, akit/amit az istentelenek szolgálnak, imádnak. Az ígélet is beteljesül, hogy a Bárányhoz tartozók részesülnek a javaiból, áldásaiból, de az új ég és új föld valóságában.

Felhasznált irodalom

- CUVILLIER, Elian (1999): *Apokalypsa byla zíttra* (Eredeti címe: *L'Apocalypse... c'était demain*). Prága, Mlýn.
- ENGEMANN, Wilfried (2011): *Einführung in die Homiletik*. Tübingen – Basel, A. Francke Verlag.
- FREY, Jörg (2012): Was erwartet die Johannesapokalypse? Zur Eschatologie des letzten Buch der Bibel, In: Frey, Jörg – Kelhoffer, James A. – Tóth, Franz (szerk.): *Die Johannesapokalypse. Kontexte – Konzepte – Rezeption*. Tübingen, Mohr Siebeck. 473–553.
- FUCHS, Ottmar (2001): Neue Wege eschatologischer Verkündigung mit einem Predigtversuch, In: Engemann, Wilfried (2001): *Theologie der Predigt. Grundlagen – Modelle – Konsequenzen*. Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt. 137–160.
- GÖRÖZDI Zsolt (2019): A *Jelenések könyve* 4. fejezetének homiletikai megközelítése, In: *Református Szemle. Az Erdélyi Református Egyházkerület, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és az Evangélikus-Lutheránus Egyház hivatalos lapja*. 112, 5. 481–493.
- (2019): A *Jelenések könyve* mennyei liturgiájának homiletikai jelentősége, In: *Teológiai Fórum. A Calvin J. Teológiai Akadémia Tudományos Folyóirata* XIII, 2. 94–103.
- HECKEL, Ulrich – POKORNÝ, Petr (2007): *Einleitung in das Neue Testament*. Tübingen, Mohr Siebeck.
- JÖRNS, Klaus-Peter (1971): *Das hymnische Evangelium. Untersuchungen zu Aufbau, Funktion und Herkunft der hymnischen Stücke in der Johannesoffenbarung*. Studien zum Neuen Testament, Band 5. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn.
- KISS Jenő (2010): *Hármasban Isten színe előtt. Az Ige, az igebirdető és az igeballgató gyülekezet*. Kolozsvár, Exit Kiadó.
- LOHSE, Eduard (1988): *Die Offenbarung des Johannes*. Göttingen und Zürich, Vandenhoeck & Ruprecht.
- MRÁZEK, Jiří (2012): *Zjevení Janovo*. Prága, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze.

- PERES Imre (2019): *Az apokaliptikus egyház. Hét kis-ázsiai gyülekezet küzdelme a tévelygések és apokaliptizálódás sodrában.* Debrecen, Patmosz.
- POKORNÝ, Petr (1986): *Vznik christologie* (Eredeti címe: Die Entstehung der Christologie). Prága, Kalich.
- ROLOFF, Jürgen (1984): *Die Offenbarung des Johannes* Zürich, Theologischer Verlag.
- TÓTH, Franz (2005): Der himmlische Gottesdienst in Offenbarung 4–5, In: *Spes Christiana*. 15–16(2004–2005). 35–51.

Felhasznált igehirdetés-kötetek

- ABLONCZY Dániel (2002): *Jelenések könyve.* Budapest, Open Art Kiadó.
- CSERI Kálmán (2014): *Ami történni fog. A Jelenések könyvének mai üzenete.* Budapest, Budapest-Pasaréti Református Egyházközség.
- HEGEDŰS Loránt (2005): *Apokalipszis most és mindörökké.* Budapest, Püski Kiadó.
- SEBŐK János [é. n.]: *Jöjj, Uram Jézus!* Mad, Református Mentő Misszió.